

А. Сахарбай, FЗИ криминологиялық мәселелерді зерттеу бойынша орталықтың бастығы, заң ғылымдарының магистрі, полиция майоры;

Б. Т. Султанов, Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының магистранты, полиция аға лейтенанты

(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.)

Діни экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алудың кейбір мәселелері

Аннотация. Мақалада экстремизм мен терроризмге қатысуды жедел іздестірулік алдын алудың кейбір мәселелері қарастырылған. Автор жедел іздестірулік алдын алуға байланысты өзіндік ұсынымдарын көрсетеді.

Түйін сөздер: терроризм, экстремизм, қарсы күрес, жолын кесу, алдын алу.

«Экстремизм» деген ұғым латын тілінен аударғанда ақырғы, төтенше радикалдық шараларды қолдану көзқарастарын ұстанушы деген мағынаны білдіреді.

Алғаш рет «экстремизм» ұғымы Қазақстан Республикасына 2001 жылдың 15 маусымында «Терроршылдыққа, сепаратизмге және экстремизмге қарсы күрес туралы» Шанхай конвенциясына (әрі қарай — Шанхай конвенциясы) қол қою арқылы енгізілді. Шанхай ынтымақтастық ұйымына Қазақстан Республикасы, Қытай Халық Республикасы, Қырғыз Республикасы, Ресей Федерациясы, Тәжікстан Республикасы және Өзбекстан Республикасы мүше болды [1].

Ал, «терроризм» ұғымы халықаралық термин, ол латынша өлім қатерімен қорқыту, үрейін тудыру, күш қолдану деген мағынаны білдіреді.

Шанхай конвенциясының 1-бабында «терроршылдық»: а) осы Конвенция қосымшасында тіркелген шарттарда және де осы шартта анықталғандай қылмыс ретінде саналатын қандай болса да әрекет; б) қарулы қақтығыс жағдайында соғыс қимылдарына белсенді қатыспайтын қандай болса да азаматтық тұлғаға немесе басқа тұлғаға, оны өлтіруге немесе оған ауыр дене зақымын келтіруге, сондай-ақ қандай да болсын материалдық объектіге едәуір нұқсан келтіруге пара пар осындай әрекетті ұйымдастыру, жоспарлау, оның орындалуына дем беру, оған азғырушылық жасау, егерде осындай әрекет мақсаты, оның сипаты немесе контексті халықты қорқытуға, қоғамдық қауіпсіздікті бұзуға немесе өкімет органдарын не болмаса халықаралық ұйымды қандай да бір әрекет істеуге немесе оны істеуден қаймықтыруға бағытталған және де Тараптардың ұлттық заңдарына сәйкес қылмыс ретінде қуғындалушы кез келген басқа әрекет, деп көрсетілген.

Ал, «экстремизм» — билікті күшпен басып алуға немесе күшпен ұстап тұруға, сонымен қатар мемлекеттің конституциялық құрылысын күшпен өзгертуге пара пар қоғамдық қауіпсіздікке күшпен озбырлық жасауға бағытталған, сондай-ақ жоғарыда көрсетілген мақсаттарда заңсыз қарулы жасақтарды ұйымдастыру немесе оларға қатысу, деген түсінік берген [2].

Осылайша халықаралық деңгейде «экстремизм» мен «терроризм» терминдеріне саяси анықтама берілді.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев өзінің жолдауында: «...мемлекет пен азаматтар радикализмнің, экстремизмнің және терроризмнің барлық түрлері мен бой көрсетулеріне қарсы біртұтас шеп құруға тиіс.

Соқыр фанатизм біздің бейбітсүйгіш халқымыздың психологиясы мен дініне мүлде жат. Ол Қазақстанның мұсылмандары ұстанатын ханафи мазһабына қарама-қайшы. Қазақстандағы экстремизм мен терроризмде идеялық емес, қылмыстық негіз бар. Жалған діни көпірмеліктің артында қоғамның негізін күл-талқан еткісі келетін қылмыстық іс-әрекет жасырынып жатыр.

Біз қоғамда, әсіресе, жастар арасында діни экстремизм профилактикасын күшейтуіміз керек» [3], — деген.

Осылайша Елбасы экстремизм мен терроризмнің қоғамға қауіптілік дәрежесіне баға беріп, оларға қатысты алдын алу шараларының маңыздылығын белгіледі. Алдын алу шараларының экстремизм мен терроризмге ғана емес, сонымен қатар жалпы құқық бұзушылықты алдын алуда маңыздылығы өте жоғары болып табылады.

Мемлекет тарапынан қабылданған Қазақстан Республикасының «Құқық бұзушылықтың алдын алу туралы» Заңы құқық бұзушылықтың алдын алудың маңыздылығы жоғары екендігін куәландырады.

Жедел іздестірулік алдын алу жедел іздестіру қызметінің өз бетінше бөлек бағыты ретінде анықтала отырып жеке және жалпы деңгейлерде құқық бұзушылықты әлеуметтік алдын алудың арнайы жүйесі болып табылады. Осылайша криминология ғылымы ЖІҚ теориясымен органикалық байланысы туындайды [4].

С. С. Овчинский жедел іздестірулік алдын алуды «жедел іздестіру қызметінің әдістері мен құралдарын қолдану арқылы жүзеге асырылатын шаралар кешені» ретінде толығырақ қарастырды. Ол осыған қатысты өз еңбектерінде жедел іздестірулік алдын алудың теориялық және тәжірибелік сұрақтарын жедел іздестіру қызметінің өз бетінше ұйымдастырушылық-тактикалық нысандары ретінде болып табылатындығын көрсетті [5].

Қазіргі таңда криминолог-ғалымдар да жедел іздестірулік алдын алу секілді қызметтің бар екендігін мойындайды. Олардың пікірінше ЖІҚ субъектілерімен орындалатын қылмыстарды ескерту өздерінің деңгейі, түрлері, нысандары мен әдістеріне орай әртүрлі болып келеді. Олардың құқық қорғау қызметінің барлық түрлерінде өзіндік орындары бар. Бірақ, әрбір жағдайға байланысты жедел іздестірулік алдын алудың да өзіне тән арнайы сипаттары болады [6].

Құқық қорғау органдарының қызметі аясында жедел іздестірулік алдын алуды зерттеу барысында С. С. Галахов өзінің ерекше анықтамасын ұсынды, ол: «Құқық қорғау органдарының жедел іздестірулік алдын алу қызметі — қоғамның маңызды қажеттіліктерін қамтамасыз ету бойынша міндеттері көзделген, құрылымдық бөліністермен жүзеге асырылатын қызметтің жалпы мазмұнының құрылымдық бөлігі», деп көрсетті [7].

Қазіргі уақытта экстремизм және терроризммен күрес мемлекеттік деңгейде жүзеге асырылуда. Оған мемлекетпен қабылданған «2013–2017 жж. арналған Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес Бағдарламасы» куәлік етеді. Сол себептен мемлекеттің барлық органдары аталған бағдарламаны жүзеге асыру бағдарламасын өңдеуі мақсатқа лайықты болып табылады.

Экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алу құқық қорғау органдарының жұмылдырылған күшімен жүзеге асырылуы тиіс. Ал, егер құқық қорғау органдарының арнайы қызметтермен өзара әрекеттестігін қалыптастыра отырып экстремизм мен терроризмге қарсы әрекет көрсетуі, аса маңызды әрі үлкен нәтижелер беру мүмкіндігі жоғары.

Әрине, құқық қорғау органдарының арнайы қызметтермен өзара әрекеттестігі жоқ емес, алайда олардың берген нәтижелері әзірше төмен көрсеткіштерге ие. Экстремизм мен терроризм елімізге кіруге болатын қандай да болмасын тетіктерден кіру амалдарын орындауда. Мәселен, интернет желісі арқылы, мемлекеттік емес ұйымдар арқылы, туристік саяхат мақсатымен немесе қызметтік іссапармен келген шет елдердің жеке тұлғалары арқылы экстремизм мен терроризмге үгіт насихаттау жүргізілуде. Аталмыш «тетіктерді» бекіту мақсатында мемлекеттік күштік құрылымдар өздеріне берілген «құрал арсеналдарымен» жедел іздестірулік алдын алу шараларын жүргізуге міндетті. Алайда, діни экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алу амалдарын толық сипаттап беру мүмкін емес, өйткені олардың басым бөлігі еліміздің заңнамасына сәйкес құпиялы грифіне ие.

Дегенмен, діни экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алу әрекеттері жедел уәкілдердің жалпы қызметтерде орындалып отырады, бірақ сол әрекеттерді заңнамалық тұрғыда «жедел іздестірулік алдын алу» деп белгілеу алдағы мақсаттарға толық лайықты болып табылады. Ресейлік ғалымдардың пікіріне сүйенсек жедел іздестірулік алдын

алу теориясын заңнамаға енгізу тиімді, әрі жедел іздестіру әрекеттерінің заңдық шеңберін кеңейтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000316_
2. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000316_
3. http://www.akorda.kz/kz/page/page_kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-a-nazarbaevtyn-kazakstan-khalkyna-zholdauy-2012-zhylhy-14-zheltoks_1357813742
4. <http://www.bnti.ru/showart.asp?aid=989&lvl=05>.
5. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная профилактика: Лекция. — Калининград, 1982.
6. Криминология: Учебн. для юрид. вузов / Под общ. ред. проф. А. И. Долговой. — М., 1997.
6. Галахов С. С. Теоретико-правовые проблемы оперативно-розыскной профилактики как функции криминальной милиции: Монография. — М., 1997.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются вопросы оперативно-розыскной профилактики религиозного экстремизма и терроризма, а также методы ее осуществления.

RESUME

This article deals with the prevention of operatively-search-religious extremism and terrorism, as well as the methods of its implementation.